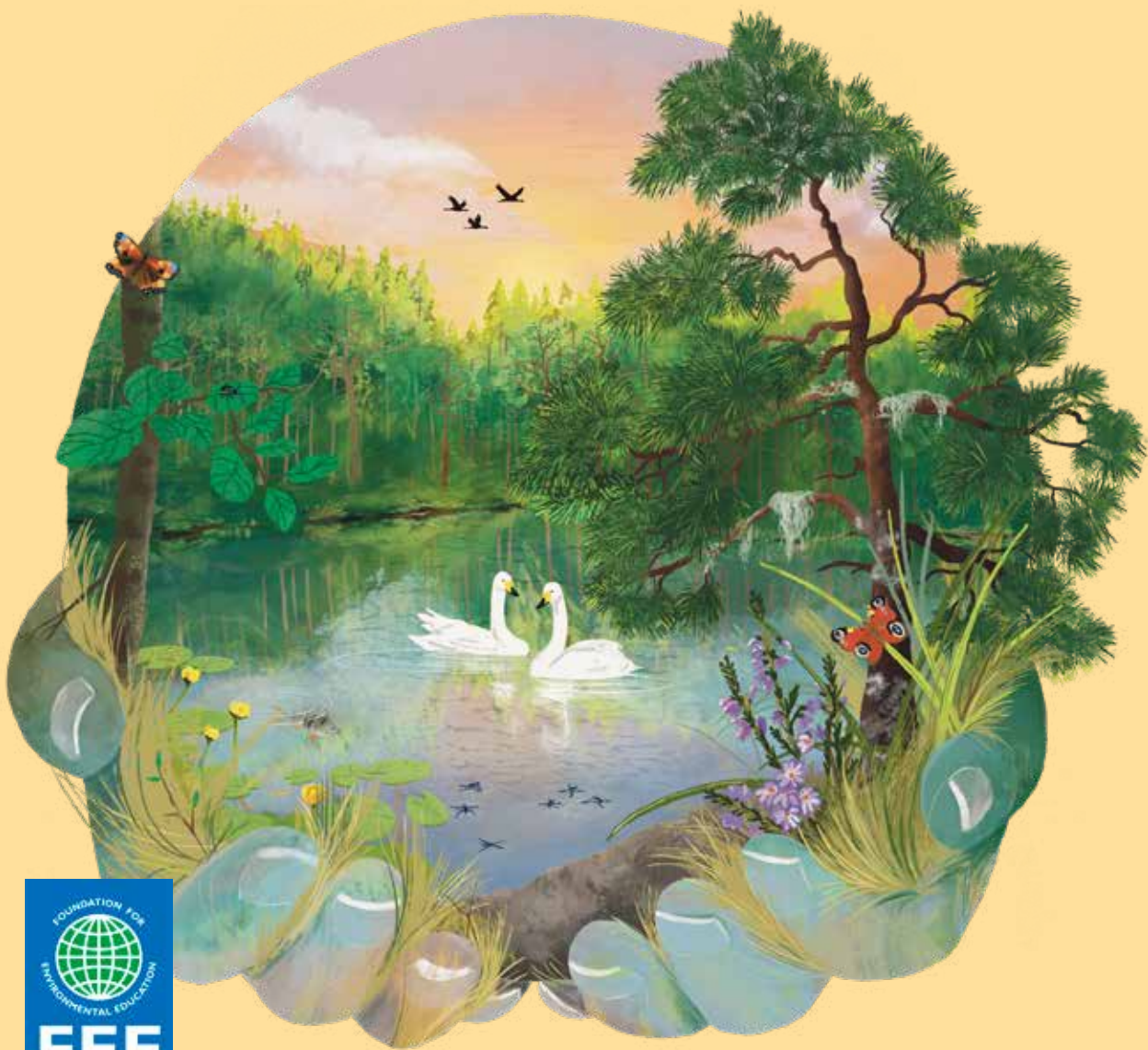

YMPÄRISTÖKASVATUS

Luontoteot

SISÄLTÖ

03 Pääkirjoitus: Luontotekojen aika

Anna Muotka

04 Suomen luonnolla on vielä mahdollisuus toipua – ympäristökasvatus voi vauhdittaa muutosta

Viliina Evokari ja Pihla Soinnunmaa

08 Priodiversity LIFE – luontokatoa pysäyttämässä

10 Näin ennallistaminen ja luonnonhoito auttavat pysäyttämään luontokatoa

Marja Hokkanen, Santtu Kareksela ja Viliina Evokari

14 Uusia työkaluja ympäristökasvatukseen

Priodiversity LIFE -hanke

16 Luonto lisää tutkitusti terveyttä ja hyvinvointia

Marja Järvenpää

18 Tuodaan luontoa yhdessä koulujen pihalle

Hertta Ahvenainen ja Pihla Jokinen

20 Juokse, villi lapsi

Essi Aarnio-Linnanvuori

22 Luontokadon käsittelyssä tarvitaan suremisen taitoa

Pinja Sipari

24 Nuorten ajatuksia luonnosta, ympäristöhuolesta ja luontoteoista

Tuire Miller ja Tommi Rättö

26 Luontotekoja kouluissa

Niina Mykrä

28 Yritykset luontokadon torjunnan eturintamassa

Emma Kari

30 Rehtorit, kirjanpainajat ja majavat

Vilma Nikkanen, Risto Saartoala ja Jussi Tomberg

32 Luontotekoja nuorisokeskuksissa ja matkailupalveluissa

Heidi Heinonen

34 Välke-verkoston teemana luontoteot

Helena Suomela

34 Kunniamaininnat: Tampereen luontokoulu Korento ja Kauniaisten koulujen luontotekopäivä

35 Kirjaesittely: Tiedeperustainen sukellus ympäristökasvatuksen menetelmiin

Pinja Sipari

36 Luontoteot tutuiksi – tietoa ja toimintaa kaikenikäisille

Maija Ihantola

Julkaisija

Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi ry
Lintulahdenkatu 10
00500 Helsinki
p. 045 123 8419
toimisto@feesuomi.fi
feesuomi.fi

Toimitus

Päätoimittaja Anna Muotka
anna.muotka@feesuomi.fi
Toimitussihteeri Marjo Soulanto
toimitus@ymparistokasvatus.fi

Tämän numeron toimituskunta

Essi Aarnio-Linnanvuori, Viliina Evokari, Kirsi Hänninen, Maija Ihantola, Satu Jovero, Ilona Karjalainen, Anna Muotka, Niina Mykrä, Laura Piironen, Elina Pilke, Riitta Salasto, Hanna Seimola, Pinja Sipari ja Marjo Soulanto

Tämä numero on tuotettu yhteistyössä
Priodiversity LIFE -hankkeen kanssa.

Taitto Riina Pippuri

Kannen ja sisäsivujen kuvitukset Elina Pisko

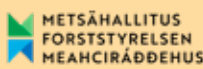
ISSN 1237-6345 (painettu)

ISSN 2342-0332 (verkkojulkaisu)

Painopaikka Grano

Euroopan unionin
osarahoittama

Pääkirjoitus

Anna Muotka

LUONTOTEKOJEN AIKA

Kirjoittaessani tätä pääkirjoitusta sain tiedon korvanappiini: luontoteon käsite on lisätty päivitettyyn luonnonsuojelulakiin. Käsite määrittelee tekoja, jotka parantavat luonnon tilaa ja monimuotoisuutta sekä auttavat yhteisöjä ja yrityksiä osoittamaan, että ne toimivat luonnon hyväksi.

Uusi kirjaus on tärkeä viesti siitä, että luonnon tilaa voidaan ja täytyy vahvistaa aktiivisilla teoilla. Samaan aikaan viesti luonnosta on ristiriitainen. Suomessa ja maailmalla tehdään paljon luonnon hyväksi, mutta edelleen tehdään enemmän tekoja, jotka heikentävät ekosysteemejä, kuluttavat luonnonvaroja ja kiihdyttävät luontokatoa.

Olemme erottamaton osa luontoa

Olemme ihmisen aiheuttaman sukupuuttoalun reunalla, mutta tämä olisi mahdollista estää. Useimmiten kyse ei nähdäkseni ole tahallisesta välinpitämättömyydestä, vaan lyhytnäköisyydestä, ymmärtämättömyydestä ja siitä, ettemme täysin hahmota omaa riippuvuuttamme luonnosta.

Elämme aikaa, jota monella tieteen alalla kutsutaan antroposeeniksi. Ihmisen toiminta on muuttanut maankuorta, ilmakehää ja elinympäristöjä tavalla, joka näkyy kaikkialla planeetalla. Luontokato, ilmastomuutos ja luonnonvarojen ylikulutus eivät ole irrallisia kriisejä, vaan seurausta ajattelusta, jossa ihminen on nähty luonnosta erillisenä ja sen yläpuolella olevana toimijana.

Todellisuudessa olemme kuitenkin erottamaton osa luontoa. Kehomme, hengityksemme, ruokamme ja hyvinvointimme ovat riippuvaisia luonnon monimuotoisuudesta ja toimivista ekosysteemeistä. Tämän ymmärtäminen ei ole vain

luonnontieteellinen kysymys, vaan myös kulttuurinen, filosofinen ja eettinen haaste. Se haastaa pohtimaan uudelleen ihmisen paikkaa maailmassa – ja samalla myös kasvatuksen tarkoitusta.

Mitä me pidämme arvokkaana?

Kasvatuksen tehtävä ei ole vain tiedon siirtämisen sukupolvelta toiselle. Sen tehtävä on auttaa meitä kasvamaan ihmisiksi, jotka osaavat elää hyvää, vastuullista ja merkityksellistä elämää suhteessa muihin ihmisiin, yhteiskuntaan ja ympäröivään maailmaan. Juuri siksi ympäristö- ja kestävyyskasvatus eivät ole kasvatuksen lisäosia, vaan sen ydintä.

Jos emme kykene kasvattamaan sukupolvia, jotka osaavat toimia luonnon kantokyvyn rajoissa ja vaalia elämän monimuotoisuutta, joudumme kysymään vaikean kysymyksen: onko kasvatusta silloin onnistunut tehtävässään?

Toivoa kuitenkin on. Luontoteot eivät synny vain suurista päätöksistä, vaan myös arjen valinnoista, yhteisöjen toiminnasta ja siitä, mitä pidämme arvokkaana. Jokainen päiväkotikoulu, oppilaitos, työpaikka ja yhteisö voi olla paikka, jossa rakennetaan vahvempaa luontosuhdetta, harjoitellaan vastuullista toimintaa ja opitaan pitämään huolta yhteisestä planeetastamme.

On aika tehdä kasvatuksesta luontoteko. Kasvatetaan yhdessä sukupolvia, jotka ymmärtävät luonnon arvon ja toimivat sen mukaisesti. Toivon, että tämä lehti antaa sinulle eväitä tähän maailman tärkeimpään työhön.

Kirjoittaja on Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomen toiminnanjohtaja.

Viliina Evokari ja Pihla Soinnunmaa

Suomen luonnolla on vielä mahdollisuus toipua – ympäristökasvatus voi vauhdittaa muutosta

Suomen luonnon monimuotoisuus on heikentynyt pitkään. Monet lajit ja elinympäristöt ovat ahdingossa. Tilanne ei kuitenkaan ole toivoton – tiedämme jo paljon siitä, mikä luontoa kuormittaa, ja ennen kaikkea siitä, mikä auttaa. Ympäristökasvatuksella on luontokadon pysäyttämisessä keskeinen rooli.

Suomen luonnon tilasta on tarjolla paljon tutkittua tietoa, eikä viesti ole kevyt. Tuoreimpien arvioiden mukaan joka yhdeksäs arvioitu laji on Suomessa uhanalainen. Lisäksi lähes puolet luontotyypeistä on uhanalaisia.

Luonto köyhtyy erityisesti siksi, että elinympäristöt muuttuvat: metsiä käsitellään voimakkaasti, perinneympäristöt kasvavat umpeen, kosteikkoja on kuivattu ja vesistöjä kuormitettu. Myös ilmastomuutos, vieraslajit ja saastuminen lisäävät pai-

netta. Luontokato ei siis ole yksi irrallinen ongelma, vaan seuraus siitä, miten käytämme maata, metsiä, vesiä ja muita luonnonvaroja.

Kehitys ei ole pelkästään huonoa. Osa lajeista, kuten saimaannorppa ja merikotka, on hyötynyt pitkäjänteisestä suojelusta, ja joissakin elinympäristöissä on saatu aikaan parannuksia. Tämä kannattaa muistaa, koska jos puhumme vain menetyksistä, riskinä on lamaantuminen. Jos taas kerromme myös onnistumisista, syntyy halu toimia.

Suomen luonnolla on mahdollisuus toipua

Kuudes sukupuuttoaalto eroaa edeltäjistään siinä, että sen käynnistäjä on yksi laji – ihminen. Juuri siksi siihen voidaan myös vaikuttaa. Meillä on monia konkreettisia ratkaisuja, jos vain löytyy halu toimia. Suomessa on jo laajennettu suojelualueverkostoa, lisätty ennallistamista ja vahvistettu lajien suojelua. Suunta on monella tavalla oikea, mutta vauhtia tarvittaisiin lisää. Kun luonnolle annetaan tilaa ja haitallisia paineita vähennetään, se pystyy toipumaan.

Luonnon tilan parantaminen ei kuitenkaan synny vain suojelualueilla tai viranomaistyössä. Ratkaisuja tarvitaan maankäytössä, kulutuksessa, opetuksessa, taloudessa ja arjen valinnoissa. Luontokadon pysäyttäminen on koko yhteiskunnan tehtävä – ja samalla myös kasvatuksen kysymys.

Mukaan tarvitaan julkinen sektori käynnistäjänä ja suunnannäyttäjänä, yritykset vastuullisina toimijoina, rahoittajat mahdollistajina ja kansalaiset muutosvoimana.

Korjaa ja ennaltaehkäise

Ratkaisut luonnon elvyttämiseksi voidaan jakaa kahteen koriin – korjaa ja ennaltaehkäise. Moni luontoa korjaavista ja luontokatoa ehkäisevistä teoista on sellaisia, joita jokainen voi tehdä omassa arjessaan.

Korjaa. Luonnon korjaaminen on käytännössä ennallistamista ja luonnonhoitoa. Ennallistaminen tarkoittaa ihmistoiminnan heikentämisen elinympäristön palauttamista kohti luonnontilaa tai sen kaltaista tilaa.

Luonnonhoito on joukko toimia, joilla ylläpidetään tai parannetaan luonnonarvoja. Näistä voit lukea lisää selaamalla lehteä eteenpäin artikkeliin ”Näin ennallistaminen ja luonnonhoito auttavat pysäyttämään luontokatoa”.

Myös tavallinen kansalainen voi osallistua korjaaviin luontotekoihin. Vieraslajien torjuntatalkoot, roskien kerääminen rannoilta ja metsistä, pölyttäjille sopivan niityn perustaminen pihalle tai taloyhtiön alueelle sekä linnunpönttöjen ja hyönteishotellien rakentaminen ovat tekoja, joilla elinympäristöjen laatua voidaan parantaa.

Ennaltaehkäise. Jos luontoa heikennetään koko ajan lisää, korjaustoimet eivät yksin riitä. Siksi tarvitaan myös ennaltaehkäisyä: valintoja, jotka vähentävät luonnolle aiheutuvaa painetta jo etukäteen. Yksi tärkeimmistä keinoista on kulutuksen kohtuullistaminen.

Jokainen meistä voi ehkäistä luontokatoa esimerkiksi ostamalla vähemmän ja kestävämpää, suosimalla kierrätystä ja korjaamista, vähentämällä ruokahävikkiä sekä syömällä kasvispainotteisesti. Myös omassa pihassa, parvekkeella tai yhteisillä viheralueilla voi tehdä paljon: voi välttää torjunta-aineita, suosia kotoperäisiä kasveja, säästää kukkivia pientareita ja antaa osan nurmikosta kasvaa niittyäisemmäksi. Lisäksi voi vaikuttaa yhteisiin päätöksiin äänestämällä, osallistumalla paikalliseen keskusteluun ja tukemalla sellaista päätöksentekoa, joka turvaa luonnolle enemmän tilaa.

Miten ympäristökasvatus voi auttaa?

Ympäristökasvatuksen tärkeä tehtävä on tehdä luonnon monimuotoisuudesta ymmärrettävää, läheisen tuntuista ja toimintaan kutsuvaa. Pelkkä tieto ei vielä muuta maailmaa, vaan tarvitaan tekoja. Ympäristökasvatukselle toiminta ja teot ovat luonteenomaisia – siksi sillä onkin merkittävä rooli luontokadon pysäyttämässä.

Ympäristökasvatus voi lisätä ymmärrystä, vahvistaa luontosuhdetta ja tehdä tilaa teoille. Ympäristökasvatuksessa voimme selvittää sotkuisia ja toisiinsa sekoittuvia kriisejä ja niihin liittyviä termejä. Mitä tarkoittikaan luonnon monimuotoisuus, ja miksi se on tärkeää? Mistä luontokato joh-

tuu? Miten ilmastonmuutos liittyy siihen? Näihin kysymyksiin vastaaminen on tärkeää niin lasten kuin aikuisten kanssa.

Ympäristökasvatus tarjoaa lukemattoman määrän eri menetelmiä ja lähestymistapoja luonnon monimuotoisuuden ja luontokadon käsittelyyn. Luonnon ja sen monimuotoisuuden ihmettely yhdessä kasvattaa halua toimia korvaamattoman luonnon puolesta ja huojentaa isojen kriisien keskellä ahdistunutta oloa.

Eri lajeihin ja niiden elinympäristöihin tutustuminen tekee luonnon monimuotoisuudesta konkreettista. Erilaiset luontoteot linnunpönttöjen rakentamisesta kasvisruokaan ja vieraslajitalkoisiin ovat olleet ympäristökasvatuksen työkalupakissa jo pitkään.

Sinä päätät!

Suomen luonnon tila vaatii vakavia toimia, mutta synkistely ei auta. Tilannetta ei toki pidä kaunistella, vaan luontokatoa tulee käydä läpi ikätasoisesti. Toivoa ja pontta omaan osallistumiseen voi tuoda tieto siitä, mitä luonnon monimuotoisuuden eteen tehdään jo nyt. Yhteiskuntaa poikkileikkaavasta työstä luontokadon pysäyttämiseksi löytyy hyviä esimerkkejä vaikkapa Priodiversity LIFE -hankkeesta, josta voit lukea lisää seuraavalta sivulta.

Kiihtyvää tahtia hupenevan luonnon monimuotoisuuden edessä auttaa tieto siitä, että luonto voi toipua, jos niin päätämme. Luonto on kaikkialla, joten siihen tutustumiseen ja luontokadon pysäyttämiseen voi ryhtyä missä vain!

Artikkelin kirjoittajat: Viliina Evokari toimii Priodiversity LIFE -hankkeen johtavana projektipäällikkönä Metsähallituksen Luontopalveluissa. Pihla Soinnunmaa toimii luontokasvatuksen asiantuntijana Priodiversity LIFE -hankkeessa Metsähallituksen Luontopalveluissa.

PRIODIVERSITY LIFE – LUONTOKATO PYSÄYTTÄMÄSSÄ

Suomen luonnon tila heikkenee, ja asiaan on puututtava. Valtakunnallinen Priodiversity LIFE -hanke on historiallinen ponnistus, jonka tavoitteena on luontokadon pysäyttäminen Suomessa.

Miten reagoisit, jos kuulisit luonnon monimuotoisuutta edistävästä hankkeesta, joka toisi yhteen ministeriöt, luonnonsuojeluviranomaiset ja kansalaisjärjestöt? Innostuisitko, jos kertoisimme, että tälle hankkeelle saataisiin kunnollinen rahoitus, osaavimmat asiantuntijat sekä laaja ja laadukas luontotietoaaineisto?

Hyviä uutisia: Priodiversity LIFE on juuri tällainen hanke. Se on viidenkymmenen miljoonan euron rahoituksellaan ja laajalla toimijajoukollaan Suomen kaikkien aikojen suurin yhteistyöponnistus, jolla torjutaan luontokatoa.

Me tarvitsemme luontoa – luonto tarvitsee tekoja

Hankkeessa tehtävä työ on monipuolista: yli kuudenkymmenen toimenpiteen kirjo vaihtelee ruohonjuuritason ennallistamistoista datanhallintaan

ja luontorahoituksen määrän kasvattamiseen. Tässä muutama esimerkki:

LUMO-ohjelmat ja ennallistaminen. Kahdeksaan maakuntaan laaditaan luonnon monimuotoisuutta edistävät LUMO-ohjelmat. Monimuotoisuuskeskittymiä eli ekologisesti merkittävimpiä alueita ennallistetaan.

Tiedon ja käytäntöjen levittäminen. Hankkeessa perustettu Luonnon monimuotoisuuden osajaverkosto yhdistää luonnon monimuotoisuuden ammattilaisia ja toimijoita, tarjoaa koulutuksia ja parantaa tiedonvaihtoa.

Hallinnon yhteistyön kehittäminen. Priodiversity LIFE edistää luonnon monimuotoisuuden huomioimista kaikilla hallinnon sektoreilla osana Ympäristöpositiivinen hallinto -kehittämisohjelmaa. Tavoitteena on selvittää hallinnon toimijoiden tehtäviä ja vastuita sekä parantaa yhteistyötä.

Metsähallituksen Luontopalvelujen koordinoima Priodiversity LIFE on käynnissä vuosina 2024–2031. Hanke saa rahoitusta EU:n LIFE-ohjelmasta. Seuraa Priodiversity LIFE:n työtä luontokadon pysäyttämiseksi:
metsa.fi/priodiversity

Ennallistamispoltoilla jäljitellään boreaalisten metsien luontaista kehityskulkua.

Marja Hokkanen, Santtu Kareksela ja Viliina Evokari

Näin ennallistaminen ja luonnonhoito auttavat pysäyttämään luontokatoa

Suomen luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa suojelualueverkostot sekä ennallistaminen ja luonnonhoito ovat avainasemassa, sillä ne tarjoavat riittävän laajoja ja laadukkaita elinympäristöjä lukuisille eliölajeille. Myös yhteydet alueiden välillä ovat tärkeitä, jotta lajit voivat liikkua ja sopeutua muuttuvaan ympäristöön.

Luonnonsuojelualueverkostolla tarkoitetaan suojeltujen ja monimuotoisuutta turvaavien alueiden kokonaisuutta. Toimivassa verkostossa alueiden välillä on yksittäisten suojelusaarekkeiden lisäksi ekologisia yhteyksiä, joiden avulla lajit voivat levittäytyä, liikkua ja säilyä myös muuttuvissa oloissa.

Suojelualueverkosto on tärkeä. Se auttaa luontokadon pysäyttämässä, ylläpitää ekosysteemien toimintaa ja lisää luonnon kykyä sopeutua esimerkiksi ilmastonmuutokseen. Laajat, hyvin sijoitetut alueet ja niiden väliset yhteydet parantavat suojelun vaikuttavuutta verrattuna yksittäisiin, toisistaan erillisiin kohteisiin.

Nämä kaikki kuuluvat Suomen luonnonsuojelualueverkostoon

- Kansallispuistot, luonnonpuistot ja muut lakisääteiset luonnonsuojelualueet
- Natura 2000 -alueet
- Erämaa-alueet
- Yksityiset luonnonsuojelualueet
- Ramsar-alueet eli kansainvälisesti tärkeät kosteikot
- Monimuotoisuutta tukevat OECM-alueet, jotka eivät ole varsinaisia luonnonsuojelualueita, mutta joilla turvataan monimuotoisuutta pitkällä aikavälillä

Ennallistamispoltot luovat elämisen edellytyksiä palanutta puuta tarvitseville lajeille.

Mitä ennallistaminen ja luonnonhoito tarkoittavat?

Ihmisen vaikutus näkyy Suomen luonnossa monien luontotyyppien ja lajien taantumisenä. Esimerkiksi soiden ojitukset, maatalouden aiheuttamat muutokset ja metsien yksipuolistuminen ovat muuttaneet luontotyyppejä ja monien lajien elinympäristöjä.

Ennallistamisella ja luonnonhoidolla vahvistetaan luonnon monimuotoisuutta ja ekosysteemien toimintaa. Niiden avulla parannetaan jo suojeltujen alueiden laatua, laajennetaan elinympäristöjä sekä vahvistetaan yhteyksiä alueiden välillä.

Ennallistaminen tarkoittaa ihmistoiminnan heikentämisen elinympäristön palauttamista kohti

luonnontilaa tai sen kaltaista tilaa. Käytännössä ennallistaminen voi olla esimerkiksi ojen tukkimista kuivuneella suolla, virtavesien esteiden poistamista tai metsän polttoja, joilla luodaan palanutta ja hiiltynyttä puuta elinympäristöiksi niitä tarvitseville lajeille. Ennallistamisella viitataan usein toimiin, joita tehdään kertaluontoisesti tietyllä alueella.

Luonnonhoito on joukko toimia, joilla ylläpidetään tai parannetaan luonnonarvoja. Toiminta on yleensä jatkuvaa ja toistuvaa. Lupiinien ja muiden vieraslajien torjuminen on luonnonhoitoa, samoin kuin niittäminen tai laidunnuksen järjestäminen perinnebiotoopeilla, joilla herkkien lajien elinympäristö on uhattuna umpeenkasvun vuoksi.

Miksi elinympäristöjen tilaa parannetaan ennallistamalla ja luonnonhoidolla?

Ennallistamisella ja luonnonhoidolla on monenlaisia hyötyjä:

- Elinympäristöjen ja niissä elävien lajien tilan paraneminen.
- Palautettu ja ylläpidetty luonnon monimuotoisuus auttavat sekä luontoa että ihmisiä sopeutumaan maapallolla tapahtuviin muutoksiin.
- Ilmastonmuutoksen hillintä: metsät ja suot sitovat hiiltä.
- Vesistöjen tilan paraneminen: toimivat kosteikot ja suot pidättävät kiintoainesta ja ravinteita.
- Virkistyskäyttö: ennallistettu kosteikkoluonto ja laidunnetut niityt tarjoavat parhaimmillaan myös hienoja luontoelämyksiä.

Virtavesien kunnostuksissa lisätään elinympäristöjä kaloille ja muille eliöille.

Luonto ei tunne hallinnollisia rajoja

Ennallistamiseen ja luonnonhoitoon vaikuttaa se, toimitaanko valtion vai yksityisillä mailla. Vaikka luonto ei tunnista hallinnollisia rajoja, on maanomistajalla suuri merkitys siihen, miten toimia päästään tekemään.

Metsähallitus pyrkii tekemään ennallistamista ja luonnonhoitoa valtion mailla laajoina kokonaisuuksina erityisesti suojelualueilla ja niiden yhteydessä. Usein tavoitteena on huomioida elinympäristöverkostoja, jotta lajit voivat paremmin liikkua ja säilyä muuttuvista oloista huolimatta. Työtä tehdään suunnitelmallisesti keskittymällä alueille, joissa suojelutoimet ovat kaikista vaikuttavimpia. Vaikutuksia seurataan pitkäjänteisesti.

Yksityismaiden ennallistamis- ja luonnonhoitokohteet täydentävät valtion maiden kohteita ja luovat tärkeitä yhteyksiä. Yksityismailla ennallistamista ja luonnonhoitoa toteuttavat esimerkiksi elinvoimakeskukset ja Suomen metsäkeskus, ja niillä ennallistaminen on aina vapaaehtoista. Maanomistajia kannustetaan suojelun pariin erilaisin keinoin, kuten Helmi- ja Metso-suojeluohjelmilla. Hyvä uutinen on, että yhä useammat

maanomistajat suhtautuvat ennallistamiseen ja luonnonhoitoon myönteisesti.

Ennallistamisasetus – mistä on kyse?

EU:n ennallistamisasetus ohjaa jäsenmaita parantamaan heikentyneiden ekosysteemien tilaa sekä asettamaan ennallistamiselle selkeitä ja kunnianhimoisia tavoitteita. Suomessa tavoitteet ja keinot kootaan yhteen kansallisessa ennallistamissuunnitelmassa. Siinä sovitaan yhteen luontotyyppien ja lajien tarpeet sekä käytännön toimet ja niiden seuranta. Samalla hahmotetaan ennallistamiseen tarvittavan rahoituksen määrää.

Kokonaisuudessaan ennallistamisasetus on toistaiseksi kunnianhimoisin esimerkki siitä, miten luontotieto muuttuu päätöksiksi, tavoitteiksi ja konkreettisiksi toimenpiteiksi, jotka lopulta näkyvät luonnon tilassa.

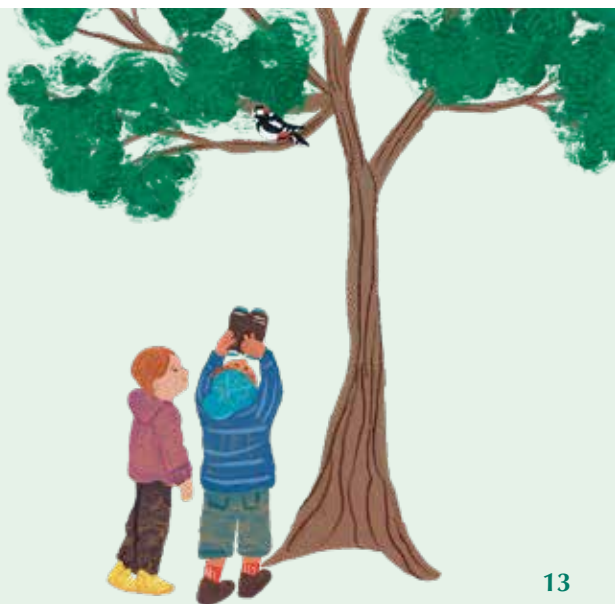
Artikkelin kirjoittajat: Marja Hokkanen on Metsähallituksen Luontopalvelujen luonnonsuojelun erityisasiantuntija. Santtu Kareksela toimii Metsähallituksen Luontopalvelujen palveluomistajana. Viliina Evokari toimii Priodiversity LIFE -hankkeen johtavana projektipäällikkönä Metsähallituksen Luontopalveluissa.

Nuukion Junior Ranger -toiminta tarjoaa lapsille ja nuorille suoran reitin luontoon

Junior Ranger -toiminta tarjoaa Nuukion kansallispuiston kotikuntien alueella asuville 11–13-vuotiaille nuorille mahdollisuuden tutustua omaan lähiluontoon sekä osallistua kansallispuiston hoitoon ja suojeluun. Toiminta voi sisältää esimerkiksi retkiä, lajien havainnointia, roskien keruuta, vieraslajien tunnistamista, purojen kunnostamista ja muita luonnonhoidon arkeen kytkeytyviä tehtäviä.

Nuukion Junior Ranger -toiminta on Suomessa ainutlaatuista. Se on osa kansainvälistä Euroopan suojelualueiden liiton eli EUROPARCin koordinoimaa toimintaa. Tavoitteena on tarjota nuorille syvälinen luontosuhde sekä ymmärrys siitä, miksi kansallispuistoja tarvitaan ja miten niitä hoidetaan.

UUSIA TYÖKALUJA YMPÄRISTÖKASVATUKSEEN

Tutustu Priodiversity LIFE -hankkeen
ympäristökasvatusmateriaaleihin, joista
saat sisältöä ja inspiraatiota opetukseen!

SOS – Luonto katoo!

SOS – Luonto katoo! on Suomen luontokeskus Haltian lähiluonnossa pienryhmissä pelattava ulkopakopeli, jonka aiheita ovat luonnon köyhtyminen ja luontokadon ratkaisut. Peli haastaa osallistujat ratkomaan luontokatoon liittyviä pulmia ja tehtäviä yhdessä.

Varoitus: Saattaa aiheuttaa oivalluksia!

Luonto lautasella ja maatilalla

Etsitkö innostavaa tapaa käsitellä ruoantuotantoa ja maataloutta luokkahuoneessa? Tämän materiaalin avulla tutustutat oppijat maatalojen arkeen ja luonnon merkitykseen ruoantuotannossa.

Lisäksi innostat heitä pohtimaan ruokavalintojen vaikutuksia. Oppijat rakentavat sekä lumoavan maatilan että omaa luontoyhteyttään!

Game over – onko peli jo pelattu?

Suomen luontokeskus Haltian Game over? -erikoisnäyttely käsittelee luontokatoa ja ilmastonmuutosta osallistavalla ja pelillisellä tavalla. Näyttely ja opastetut kierrokset inspiroivat arjen tekoihin, joilla vahvistetaan luonnon monimuotoisuutta.

Game over? -näyttely on avoinna 4.4.2027 saakka.

Piha pölyttäjien silmin

Tunnetko luonnonvaraiset pölyttäjämme? Mitä ne tarvitsevat menestyäkseen? Kartoita piha pölyttäjien näkökulmasta ja etsi ratkaisut pölyttäjien auttamiseksi.

Tehtävät sopivat eri kouluasteille ja kaikille kiinnostuneille. Voit soveltaa oppimaasi koulun pihalla, omassa puutarhassa tai vaikkapa mökillä.

Hotit spotit – peli luonnon monimuotoisuuden verkostosta

Tutustu Pirkanmaan uhanalaisten lajien ja luontotyyppien maailmaan! Pirkanmaan LUMO-ohjelmaan pohjautuvassa pelissä selvität, mitkä luonnonhoidon keinot auttavat lajeja ja luontotyyppijä selviytymään. Samalla huomaat, miten yksittäisetkin teot vaikuttavat kokonaisuuteen.

Helposti lähestyttävä peli tarjoaa oivalluksia kaikenikäisille ja innostaa yhteiseen tekemiseen.

Tutustu Priodiversity LIFE -hankkeen ympäristökasvatusmateriaaleihin:
metsa.fi/priodiversity-materiaalit

Luonto lisää tutkitusti terveyttä ja hyvinvointia

Jos lapsi pääsee arjessaan liikkumaan, leikkimään ja rauhoittumaan luonnossa, vaikutus voi kantaa pitkälle aikuisuuteen.

Kun lapseni olivat pieniä, löysin heidät ilahduttavan usein päiväkodin pihalta mutaisina. Opettaja vei lapset viereiseen metsään ja antoi heidän myllätä. Hän tiesi, että luonto tekee lapsille hyvää. Päiväkodin sijainti ja iso luonnonmukainen piha mahdollistivat päivittäisen luontoannoksen.

Asuimme tiiviisti rakennetulla ja vilkkaasti liikennöidyllä alueella, ja olen kiitollinen sekä

opettajalle että kaupungille lastemme luontoal-
tistuksesta. Kaikilla lapsilla ei ole mahdollisuutta
luonnossa möyrimiseen, ja sillä voi olla iso vaiku-
tus myös kansanterveyteen.

Vehreä lähiympäristö antaa suojaa

Tutkimusten mukaan helppo pääsy luontoon
suoja muun muassa masennukselta ja lievittää
stressiä. Kodin vehreä lähiympäristö lapsuudessa

pienentää riskiä sairastua useisiin mielenterveyden häiriöihin. Lähiviheralueet vähentävät tyypin 2 diabeteksen riskiä, ja kosketus luonnon hyviin mikrobeihin näyttää tukevan immuunijärjestelmän toimintaa.

Luonto myös houkuttelee liikkumaan, mikä tukee sekä fyysistä että psyykkistä terveyttä. Koulupihojen monipuoliset luonto- ja leikkialueet voivat lisätä etenkin tyttöjen reipasta liikuntaa, joka muuten on välitunneilla poikia vähäisempää.

Lisäksi lähiluonto lievittää helteiden kielteisiä terveysvaikutuksia. Lahdessa toteutetussa Helte-hankkeessa huomattiin, että leikkipaikkojen kuumimpia pintoja olivat hellepäivänä kumipinnoitteet, jotka saattoivat lämmitä yli viiteenkymmenen asteeseen. Kasvipeitteiset alueet olivat selvästi viileämpiä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuonna 2026 jakanut rahaa koulujen ja päiväkotien pihojen luonnonmukaistamiseen ja liikunnallistamiseen. Tämä raha tulee tarpeeseen.

Luonnon terveyshyödyt osaksi arkea

Masennushäiriöistä on tullut valtava kansanterveysongelma ja yleisimpiä työkyvyttömyyseläkkeen syitä. Liikkumattomuuden ja hoitamattoman lihavuuden kustannukset nousevat Suomessa vuosittain noin kuuteen miljardiin euroon. Immuunivälitteiset sairaudet ovat yleisiä.

Samalla väestö ikääntyy, ja julkinen terveydenhuolto kamppailee rahoitushaasteiden kanssa. Tarvitsemme uusia ennaltaehkäiseviä ratkaisuja terveyden ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi.

Vuoden 2026 alussa käynnistyneen kansallisen Terveystä luonnosta -ohjelman tavoitteena on lisätä terveyttä ja hyvinvointia sekä vähentää kansansairauksia tuomalla luonnon tutkitut

terveyshyödyt osaksi arkeamme sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa. Samalla pyritään hillitsemään sote-kulujen kasvua.

Hyvinvoinnin perusta rakennetaan lapsuudessa

Vuonna 2024 julkaistun selvityksen mukaan luonto voi tuoda Suomelle jopa satojen miljoonien eurojen vuotuisen hyödyn pelkästään masennuksen ja tyypin 2 diabeteksen torjunnassa sekä astman lääkehoidossa. Belgiassa luonnon terveyshyötyjen arvoksi on arvioitu 464 euroa asukasta kohden vuodessa. Suomen väkiluvulla tämä tarkoittaisi jopa 2,5 miljardin euron vuosittaisia hyötyjä.

Terveyden ja hyvinvoinnin perusta rakennetaan lapsuudessa. Luonnon terveyshyötyjen saamisessa lähiluonnon merkitys korostuu lapsilla. Lapset viettävät ison osan valvellaoloajastaan päiväkodissa, koulussa ja kotona sekä niiden välitörmässä läheisyydessä. Siksi päiväkotien, koulujen ja asuintalojen piharatkaisuilla ja lähiluonnolla voi olla suuri merkitys terveyden ja hyvinvoinnin kannalta.

Jos lapsi pääsee arjessaan liikkumaan, leikkimään ja rauhoittumaan luonnossa, vaikutus voi kantaa pitkälle aikuisuuteen.

<https://terveyttaluonnosta.fi/>

Artikkelin kirjoittaja Marja Järvenpää on biologi (FT) ja Sitran Terveystä luonnosta -projektin vetäjä. Vapaa-ajallaan hän lepää luonnossa.

Tuodaan luontoa yhdessä koulujen pihoille

Kaikkiin koulun pihoihin voidaan tuoda luontoa luontopohjaisilla ratkaisuilla. Käytössä olevaa pihaa voidaan monipuolistaa ja vehreyttä lisätä joko yksittäisillä elementeillä tai yhdistelemällä niitä laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Pienetkin lisäykset viljelylaatikoista ja majanrakennuspaikoista hyppelykiviin lisäävät luonnon monimuotoisuutta ja tarjoavat samalla mahdollisuuksia leikkiin, liikkeeseen ja luontokosketukseen.

Pihaa käyttävät lapset ja nuoret voidaan ottaa mukaan suunnittelun, toteutuksen ja ylläpidon eri vaiheisiin yhteistyössä suunnittelijoiden, opettajien sekä ympäristö- ja taidekasvattajien kanssa. Osallisuus vahvistaa lasten ja nuorten käsitystä itsestään ympäristön käyttäjinä ja yhteiskunnal-

lisina vaikuttajina. Samalla se tukee yksilön kokemusta tilasta, luo siteen paikkaan ja vahvistaa halua huolehtia ympäristöstä.

Osallistamiseen ja yhdessä tekemiseen on monia tapoja. Oppilaat ja opettajat voivat yhdessä esimerkiksi suunnitella leikkiympäristöön sijoitettavaa yhteisöllistä taidetta, valita kasvilajeja istutettavalle alueelle tai kerätä yhdessä luonnonmateriaalivarastoja rakenteluun ja leikkeihin.

Kun lasten ja nuorten näkemykset otetaan huomioon, syntyy ympäristöjä, jotka vastaavat juuri heidän toiveitaan ja tarpeitaan. Niistä kehittyy hyvinvointia tukevia ja luovuuteen innostavia merkityksellisiä paikkoja.

Tutut reitit ja vaaran paikat

- Lasten ja nuorten reittien määrittely reittejä yhdessä kulkien.
- Turvallisiksi koetut reitit ja vaaran paikat reiteillä.
- Lasten kokemus-maailma tutuksi.

Omat lempipaikat

- Mieluisten ja epämieluisien paikkojen määrittely kartalla ja maastossa yhdessä lasten ja nuorten kanssa.
- Kartanlukutaitoa ja oman mielipiteen kertomista.

Pienilmaston tutkiminen

- Suunnittelualueen lämpötilan ja ilmankosteuden tutkimista lämpömittarilla.
- Havainnointia ja analysointia.

Paikallisuus ja tarinat

- Paikallisten kohokohtien esilletuonti lasten tarinoiden kautta piirtäen ja kirjoittaen.
- Luovuutta ja mielikuvituksen rikkautta!

Kasvilajien inventointi

- Suunnittelualueen kasvilajien inventointi yhdessä lasten ja nuorten kanssa.
- Tutustumista ympäristöön ja kasvilajien oppimista.

Toiveet, haaveet ja tarpeet

- Lasten ja nuorten toiveita oman lähiympäristön parantamiseksi.
- Kuuntelua ja tarpeiden sanoittamista ja tulkitsemista.

Uuden leikki- ja liikuntapaikan sijainnin määrittely

Asemakaavoitus

Idea- ja konseptisuunnittelu

Yleissuunnittelu

Lapsia ja nuoria on mahdollista osallistaa monissa eri vaiheissa leikki- ja liikkumisympäristöjen suunnitteluun ja toteutukseen. Aikajanalla kuvataan lasten ja nuorten osallistamisen mahdollisuuksia esimerkkien avulla.

Kuvitukset: Nomaji maisema-arkkitehdit Oy

Koulun pihalla voidaan hyödyntää luontopohjaisia ratkaisuja monipuolisesti. Kaa-viossa pihalla on säilytettyä puustoa, istutettua monipuolista kasvillisuutta, välineitä kasvillisuuden keskellä, tutkimusasema ja ulkoluokkatila, koulukasvitarha, puulajipuisto, lava ja katsomo, suojaisia paikkoja, vesileikkipaikka, tasapainoilureitti kivistä ja puupölellistä, rinneleikkipaikka, ulkoliikuntavälineitä ja pelikenttä.

Suunnitelmien kommentointi

- Pihasuunnitelmaan tutustuminen ja kommentointi.
- Suunnitelman lukemista, tulevaisuuden kuvittelua ja keskustelua.

Välineiden valinta

- Leikki- ja liikuntavälineiden valinta yhdessä lasten ja nuorten kanssa.
- Tarpeiden, toiveiden ja mieltymysten yhteisarviointia ja äänestämistä.

Kasvilajien valinta

- Eri kasvilajeihin tutustuminen ja niiden valinta leikki- ja liikuntaympäristöön yhdessä kasvillisuus-asiantuntijan kanssa.

Materiaalipaletti

- Erilisiin materiaaleihin tutustumista ja niiden valitsemista leikki- ja liikuntaympäristöön.
- Tutkimista, koskemista ja havainnointia.

Osallistava yhteisötaide

- Pihan taide- ja yhteisötaiteen suunnittelu ja toteuttaminen yhdessä taiteilijan ja pihasuunnittelijan kanssa.
- Luovuuden riemua ja omistajuuden tuntua.

Asfalttimaalaukset

- Asfalttimaalauksen suunnittelu ja toteutus perustuen lasten ja nuorten piirustuksiin.
- Lasten ja nuorten mielikuvitusmaailma näkyväksi.

Hyönteishotellit, viljelylaatikot, niittyalueiden perustaminen

- Pihatöiden suunnittelu yhdessä.
- Viljelyä, nikkarointia, kylvämistä.
- Yhdessä ympäristön hoitamista ja ylläpitoa, vastuunottoa ja oppimista.

Toteussuunnittelu

Detaljin suunnittelu

Työmaavaihe

Kohde valmis

Lisää tietoa aiheesta löytyy Nomaji maisema-arkkitehtien laatimasta Leikin ja liikkeen lumo-oppaasta:

<https://nomaji.fi/work/leikin-ja-liikkeen-lumo-opas/>

Artikkelin kirjoittajat Hertta Ahvenainen ja Pihla Jokinen suunnittelevat työnsä muun muassa koulu- ja päiväkotipihoja Nomaji maisema-arkkitehdit Oy:ssä.

Essi Aarnio-Linnanvuori

JUOKSE, VILLI LAPSI

Lapsi tarvitsee luontoa – luonto tarvitsee tekoja.

Erään tamperelaisen koulun takana sijaitsevassa metsikössä on pulaa kepeistä. Keppipula uhkaa ajoittain kriisiytyä konfliktiksi, ja osa oppilaista on peräti saanut keppikiellon: kun kepeillä ei osata leikkiä nätisti, niitä ei sovi käyttää leikeissä lainkaan.

Opettaja kertoo salaa harkitsevansa keppikuorman tilaamista pihalle. Miten ihanaa olisikaan, jos kunnan keppejä olisi kerrankin riittävästi!

Tämä metsikkö on ykkös- ja kakkosluokkalaisten suosima välituntien leikkipaikka ja tärkeä ulko-oppituntien oppimisympäristö. Suosion seurauksena aluskasvillisuus on kulunut lähes kokonaan pois, ja metsikössä kävellessä saa vahtia aske-

leitaan, ettei kompastu puiden juuriin.

Tästä huolimatta metsikkö tarjoaa oppilaille päivittäisen luontokosketuksen sekä paikan seikkailulle, ihmettelylle ja leikille. Leikkittelineitä pihalla on vain niukasti, mutta metsä tarjoaa tekemistä, motorisia haasteita ja piilopaikkoja.

Onko eloton ympäristö viihtyisä?

Samaan aikaan toisaalla päiväkodin pihalta poistetaan nurmikko punkkien pelossa. Monen uuden päiväkodin ja koulun piha on huolella suunniteltu: tarjolla on monipuolisia ja taatusti turvallisia kiipeilytelineitä ja liikuntavälineitä. Vihreän ilmeen luo kaikkialle ulottuva tekonurmimatto.

Muovinurmella ei ole punkkeja – eikä muutaakaan elämää. Elävää luontoa edustavat muutamat istutuslaatikot ja pari verkolla suojattua puun tai mea. Niihin ei, ainakaan vielä, kiipeillä tai rakenne-ta majoja.

Sivustaseuraajan mielessä käy ajatus, että leikkivät lapset on tarhattu näennäisen viihtyisään, mutta elottomaan ympäristöön. Kosketusta biodiversiteettiin ei tällaisessa ympäristössä saa.

Riskileikit luonnossa takaisin

Pehmusetun leikkialustan ja aidatun punkittoman pihan tarkoitus on tietysti hyvä. Lapsia halutaan suojella ja pitää terveisinä ja turvassa. Liialla suojelemisella teemme heille kuitenkin hallaa. Jo parikymmentä vuotta sitten **Richard Louv** kuvasi kirjassaan *Last Child in the Woods*, miten nykyajan lapset ovat aiempia sukupolvia enemmän eristettyjä luonnosta ja mitä haittaa tästä on heidän terveydelleen ja kehitykselleen. Kirja on tänäkin päivänä valitettavan ajankohtainen.

Tutkimustieto luonnossa oleskelun hyödyistä lisääntyy koko ajan. Lasten immunitaatti, oppiminen, sosiaaliset taidot, mielenterveys ja fyysinen kunto hyötävät liikkumisesta luonnonympäristöissä. Ihmislapsi on olento, joka kerta kaikkiaan tarvitsee kiipeilyä ja juoksentelua epätasaisessa maastossa ja kontakteja muiden lajien kanssa.

Ilman niitä lapset ovat kuin ruukkukasveja, jotka eivät koskaan kasva täyteen potentiaaliinsa.

Luontotekoja leikin rinnalle

Luonto on lapselle tärkeä oppimisen ja leikin paikka, mutta lap-

si voi myös osallistua luonnosta huolehtimiseen. Luonto kuuluu leikkimisestä, minkä näkee esimerkiksi alussa mainitsemani koulun takapihalla.

Ympäristöä kunnioittavien toimintatapojen ja pelisääntöjen opettelu on perusasia, mutta lisäksi pienelläkin lapsella on mahdollisuus osallistua erilaisten luontotekojen tekemiseen. Niittykukkien siementen kylväminen, vieraslajien kitkeminen tai muoviroskien kerääminen onnistuu jo hyvin pieniltä lapsilta.

Pienen lapsen tärkein tehtävä on kasvaa ja kehittyä. Hänen vastuunsa luonnon monimuotoisuuden varjelemisesta ei vielä voi olla suuri. Silti pieneltäkin lapselta löytyy uteliaisuutta ja myötätuntoa muita lajeja kohtaan, kunhan hän saa tilaisuuden tutustua niihin.

Päiväkodin pihan perällä lahoavaan koivutukiin osaa suhtautua arvostaen, kun tietää sen olevan lukuisten pikkueläinten koti. Lapsi- ja luontoystävällisessä ympäristössä on tilaa lapsen kasvaa vahvaksi ja vapaaksi muiden lajien keskellä. Villin lapsen juoksusta syttyy toivon kipinä.

Artikkelin kirjoittaja Essi Aarnio-Linnanvuori työskentelee Tampereen yliopistossa ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen yliopistolehtorina.

Pinja Sipari

Luontokadon käsittelyssä tarvitaan *suremisen taitoa*

Luonto on monille meistä valtavan tärkeä voimavara, ja jatkuva ilon ja ihmetyksen aihe. Toisaalta luonnon köyhtyminen ja muut ympäristökriisit herättävät surua ja muita hankalia tunteita. Miten näiden vaikeiden tunteiden kanssa voi selvitä?

Tunteista puhumisen vaikeus

Avohakkuualue oman mökkimetsän vieressä, sinilevän peittämä uimaranta tai linnunlaulun hiljeneminen ovat monille tuttuja surun aiheita. Haikeus, alakulo, suru, murhe, melankolia. Luonto on niin olennainen osa monien suomalaisten elämää,

että myös siihen liittyvät tunteet saatetaan kokea voimakkaampina kuin muissa maissa. Vuoden 2021 Nuorisobarometrissa kolme neljäsosaa nuorista ilmaisi kokevansa surua luonnon monimuotoisuuden heikentymisestä ja lajien sukupuutosta.

Omien tunteiden tunnistaminen voi kuitenkin olla yllättävän haastavaa, varsinkin meille aikuisille. Myös tunteista puhuminen ja tunteiden yhteinen käsittely on monille vierasta, vaikka se voisi olla tärkeä voimavara ympäristökriisien kanssa selviämisessä.

Olemme tottuneet ajatukseen, jonka mukaan etenkin kasvattajien on keskityttävä korostamaan

positiivisuutta, toivoa ja voimaantumista. Samalla painimme sen kanssa, miten yhdistetään voimaannuttava sanoma sekä tietoisuus yhä jatkuvasta luonnon köyhtymisestä.

Tarvitsemme kykyä elää kestävästi ympäristökriisin kanssa, sillä sen vaikutukset tulevat jatkumaan vielä pitkään. Suremisen taito on tässä merkittävää. Vaikka ajatus saattaa kuulostaa vieraalta ja pelottavaltakin, voisi suremisen taitojen opettaminen olla merkittävä osa ympäristökasvattajan työkalupakkia.

Monenlaiset suremisen tavat

Kaikilla tunteilla on oma tarkoituksensa, ja surun eri sävyjen tarkoitus on auttaa meitä luopumaan sekä käsittelemään menetyksiä. Se ei ole helppoa, mutta suru kutsuu meitä pysähtymään vaikean asian äärelle ihan fyysisestikin: jopa

surevan elintoiminnot hidastuvat. Tämä ei ole vaarallista, mutta osoittaa hyvin tunteen voiman.

Sureminen voi olla erilaista erilaisissa tilanteissa, ja eri ihmisille sopivat erilaiset suremisen tavat. Yksi itkee päiväkirjaa kirjoittaessaan, toinen sytyttää kynttilän tai käy itselle tärkeässä paikassa muistelemassa. Kolmas soittaa, laulaa, piirtää, maalaa, juttelee, kävelee tai tanssii suruaan. Sureva tarvitsee ympärilleen turvaa ja rauhaa, jota esimerkiksi luonto voi tarjota.

Ympäristötunnetutkija **Panu Pihkala** on laatinut ympäristöahdistuksen prosessimallin, jossa tunteiden kohtaaminen ja erityisesti suremisen taito nostetaan tärkeään rooliin ympäristökriisin kanssa selviytymisessä. Sen lisäksi tarvitaan lepoa, muita itsestä huolehtimisen taitoja ja kykyä ottaa etäisyyttä sekä tietenkin myös tekoja ja toimintaa tärkeiden asioiden puolesta.

Vihan ja turhautumisen energia on helppo kääntää toiminnan ja vaikuttamisen voimaksi, mutta suruun ei päde aivan sama logiikka. Surun tunteiden toistuva sivuuttaminen alkaa kuitenkin jossain vaiheessa syödä ihmisen jaksamista. Siksi suremisen taito ja tilan antaminen omille tunteille on tärkeä osa toimintakyvyn säilyttämistä.

Surua ei tarvitse kääntää toiminnan voimaksi, vaan surra saa kaikessa rauhassa. Kaikelle on aikansa ja paikkansa.

Artikkelin kirjoittaja Pinja Sipari on kestävyyskasvatuksen asiantuntija ja lasten ja nuorten tunnetaito-ohjaaja.

Tehtäviä surun ja muiden ympäristötunteiden käsittelyyn löydät esimerkiksi toivoajatoimintaa.fi-sivustolta.

Anna Muotka

Nuorten ajatuksia luonnosta, ympäristöhuolesta ja luontoteoista

Hatanpään koulun seiska- ja kasiluokkalaiset nuoret pohdiskelevat lempilajejaan, ympäristöhuoliaan ja sitä, millaisia ovat luonnolle hyvät teot.

Minulle tärkeitä lajeja

Julia: Rusakko ja auringonkukka.

Aysun: Liito-orava... kaikki puut ovat minulle tärkeitä.

Veera: Lempieläimeni on siili, koska ne on söpöjä ja niitä on kiva seurata ikkunasta. Minulle tärkeä kasvi on päivänkakkara, koska se oli lapsena lempikukkani ja siihen liittyy uskomuksia.

Livia: Lempieläimeni, joka elää luonnossa, on

naali, koska ne on uhanalaisia. Haluaisin, että niitä suojellaan. Lempikasvini on kielo, koska ne on kauniita ja niistä tulee kevät mieleen.

Ruqaya: Minun lempieläin on kettu. Minulle tärkeä kasvi, tai oikeastaan kukka, on kielo.

Hilda: Minun lempieläimeni, joka elää vapaana, on rusakko. Lempikasvini on sinivuokko.

Minun ympäristöhuoleni

Julia: Mua huolestuttaa etenkin metsät ja meret. Jos ihmiset ei olis niin hiton ahneita, niin ei tarttis olla aina niin huolissaan.

Aysun: Nykypäivänä roskataan tosi paljon, ja metsistä hakataan puita pois turhan paljon.

Veera: Olen ollut huolissani pölyttäjien, kuten mehiläisten, vähenemisestä.

Livia: Olen ollut huolissani maapallon monimuotoisuudesta paljon, sillä metsiä hakataan

paljon ja luonnon monimuotoisuus heikkenee. Olen huolissani erityisesti lajeista, jotka asuvat metsissä – koska monien lajien elinympäristö viedään pois.

Rugaya: Mua huolestuttaa jääkarhut, koska jää sulaa nopeasti ilmastonmuutoksen takia.

Hilda: Olen huolissani, ja erityisesti niistä lajeista, joita on enää vain vähän jäljellä.

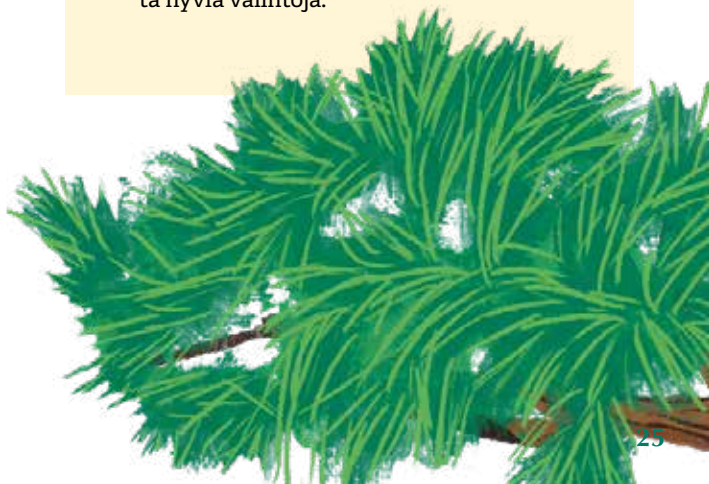
Näin nuoret toimivat luonnon puolesta

- Yritän ostaa mahdollisimman vähän vaatteita uutena.
- Olen vaihtanut Googlasta Ecosiaan.
- Olen Vihreässä lipussa mukana.
- En käytä AI:ta.
- Olen ollut ystävieni kanssa keräämässä roskia rannalta.
- Jos ei ole roskakoria, niin en heitä roskia maahan.

Tällaisia luontotekoja nuoret suosittelevat meille

- Annettaisiin kaikkien kasvien olla rauhassa kasvamassa.
- Suojellaan eläinten elinympäristöä.
- Osta tavaroita käytettynä.
- Vältä ostamasta merkkituotteita.
- Vaihda luomuun.
- Älä roskaa.
- Kierrätä.
- Kerätkää roskia yhdessä rannoilta ja metsistä.
- Kierrättäkää muovipulloja.
- Älkää käyttäkö paljon tekoälyä (AI), koska se on haitallista luonnolle.
- Muistakaa käyttää julkisia.
- Muistakaa tehdä ympäristön kannalta hyviä valintoja.

Niina Mykrä

LUONTO- TEKOJA KOULUISSA

Suunta on huolestuttava: ihmistoiminta nakertaa luontoa pala palalta. Opetussuunnitelmassakin tunnistetaan, että ihminen on täysin riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta ja että sen ymmärtäminen on keskeistä ihmisenä kasvussa.

Miten koulut voivat tukea oppilaita niin, että he osaisivat vaalia luonnon monimuotoisuutta?

GreenComp

Paljolti on kysymys luonnon arvostamisesta. Tieto monimuotoisuuden merkityksestä on tärkeää, mutta tarvitaan myös henkilökohtaisia kokemuksia, osana luontoa.

Koulun lähiluonnon käyttäminen arkipäiväisenä oppimisympäristönä ja säännöllisenä tutkimusten kohteena rakentaa luontosuhdetta. Koululla on hyvä olla retkikaappi, jossa on välineitä, esimerkiksi kiikarit, retkimikroskoopit, luupit, lajioppaat ja vinkkimateriaaleja.

Riippukeinut edistävät kiireetöntä luonnon kokemista. Koulun suunnitelmiin kirjatut säännölliset luontokokemukset ja harjoittelu sitouttavat vastuuseen luonnosta.

*Kestävyys-
arvojen
ilmentäminen*

Oppilaat tarvitsevat apua monimutkaisten yhteyksien ymmärtämiseen. Ihmisten vaikutukset monimuotoisuuteen konkretisoituvat, kun kartoitetaan koulun lähiympäristön tilaa esimerkiksi tekemällä vesitutkimuksia tai tarkastelemalla asuinalueen historiallista kehitystä.

Erilaisten luonnonilmiöiden ympärille voi rakentaa eri aineita yhdistäviä oppimiskokonaisuuksia, joissa luontokato nähdään osana ylikulutuksen ongelmaa. Koulun johdon tehtävä on luoda yhdessä opettajien kanssa pysyvät rakenteet kokonaisuuksien toteuttamiselle.

Moni- tahoisuuden hallinta

On tärkeää luoda polkuja kohti hyvää tulevaisuutta. Luontokadon selittäminen vaatii uusia luovia ratkaisuja. Oppilaat voivat keräyttää luovaa osaamistaan taideperustaisten menetelmien avulla. Luonnonympäristössä toteutetut tarinat, pelit ja leikit, visuaalisuus, musiikki, teatteri ja valokuvaus auttavat kuvittelemaan positiivisia vaihtoehtoja.

Luovuus ja elvyttävät luontokokemukset voivat myös auttaa jaksamaan eteenpäin musertavien luontokatuutusten varjossa. Monimenetelmäisistä teemapäivistä on hyviä kokemuksia.

Kestävien tulevaisuuksien visiointi

Koulut voivat myös konkreettisesti toimia luonnon monimuotoisuuden vahvistajina. Koulun piha on erinomainen paikka perustaa oppilaiden kanssa pieni niitty, ripustaa linnunpönttöjä ja hyönteishotelleja tai harjoitella maaperän hoitoa esimerkiksi laatikkoviljelyynä. Luokkien yhteistyönä pystyttämä pysyvä luontopolku voi kannustaa alueen asukkaita huomioimaan luonnon ihmisiä.

Jokaisella luokka-asteella voi olla oma vuosittainen tehtävänsä esimerkiksi vieraslajien kitkemisessä. Koulu voi myös kartoittaa oppilaiden kanssa ulko-opetukseen soveltuvat paikat ja ilmoittaa ne kunnan hallinnolle. Pieni suuri teko on järjestää koulussa vuosittain luonnon taksvärkkipäivä, jossa luonnolle maksetaan takaisin tekemällä monimuotoisuutta tukevia töitä.

Kestävyyss- toiminta

Esimerkit on kerätty 53:sta perusopetuksen kestävyys Hankkeesta (2022–2025). Varsinainen luontotoiminta ja luonnontutkimusvälineet eivät ole kalliita – hankkeissa tärkeimmäksi osoittautui luontokokemusten järjestelmällinen sitominen koulun arkeen.

Artikkelin kirjoittaja Niina Mykrä tutkii ympäristö- ja kestävyyskasvatusta Jyväskylän yliopistossa muun muassa Suomalainen ympäristökasvatustutkimus - tutkimushankkeessa. Siinä selvitetään hankkeiden merkitystä ympäristökasvatuksen edistämisessä.

Emma Kari

YRITYKSET luontokadon torjunnan eturintamassa

Luontokato ja ilmastokriisi haastavat yritysten toimintaedellytyksiä perustavanlaatuisella tavalla. Liiketoiminta on täysin riippuvaista luonnon ekosysteemipalveluista: ruokakasvien pölytyksestä, puhtaasta vedestä ja ilmasta.

Jos Pohjolaa lämmittävä merivirta AMOC heikenee, Suomen ilmasto muuttuu radikaalisti kylmemmäksi. Jos hyönteiskato kiihtyy, koko ruokaturvamme voi vaarantua. Ilman toimivaa luontoa

ei ole myöskään toimivaa taloutta.

Noin kolme vuotta sitten perustimme **Mari Pantsarin** kanssa yrityksen, koska halusimme omistaa valvellaoloaikamme luontokadon torjumiselle. Päätimme tehdä yhteistyötä nimenomaan yritysmaailman kanssa, sillä uskomme, että sieltä voi löytyä rohkeaa edelläkävijyyttä luontoasioissa samalla tavalla kuin ilmastopolitiikassa.

Vaikka suuria yrityksiä pidetään oikeutetusti monien ympäristöongelmien aiheuttajina, voivat

ne myös olla muutoksen ajureita silloin, kun asiat ovat jumissa poliittisessa päätöksenteossa. Tämän todistaa myös vuoden 2026 alussa perustamamme Nature Business Network – Suomen ensimmäinen yritysten luontoverkosto. Mukana on suomalaisia ja pohjoismaisia suuryrityksiä, kuten S-ryhmä, Fortum, Fiskars ja Paulig. Verkoston tavoitteena on tukea luontokadon pysäyttämistä vuoteen 2030 mennessä sekä löytää yrityksille toimivia tapoja olla mukana luontotalkoissa.

Verkoston taustalla on ajatus siitä, että perinteisen valtiokeskeisen luontopolitiikan rinnalle tarvitaan yrityslähtöisiä toimintamalleja. Verkosto tukee muun muassa luontolain säätämistä ja pyrkii vaikuttamaan kansalliseen politiikkaan siten, että maapallon kantokyky huomioitaisiin paremmin päätöksenteossa.

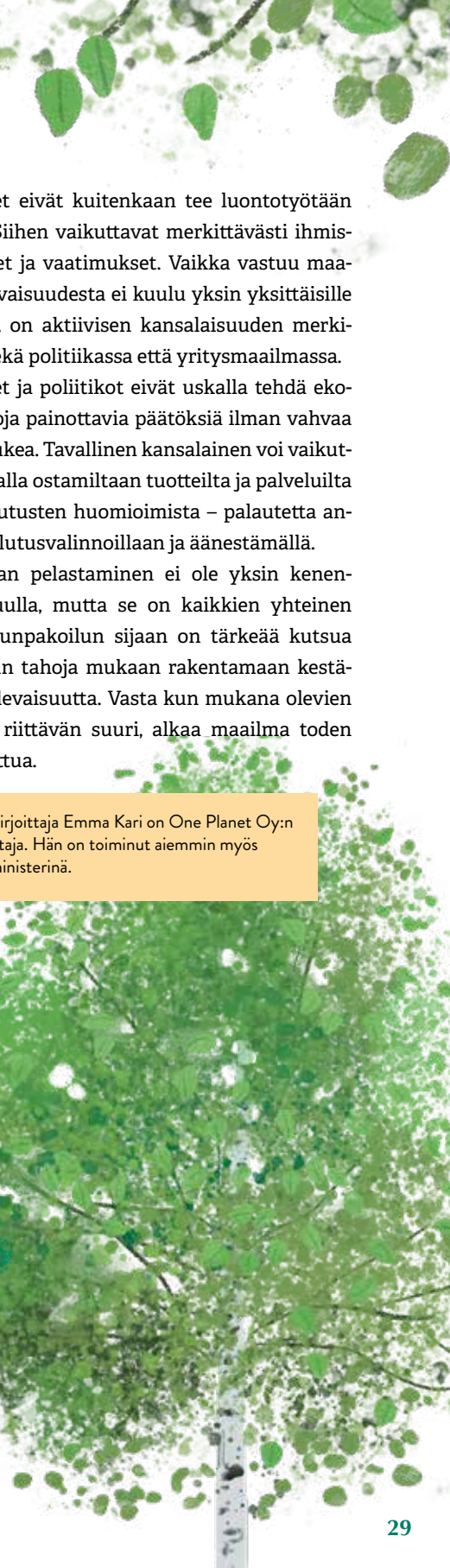
Nykyisellään ympäristösääntely ei ohjaa yritystoimintaa maapallon rajoihin, vaan ympäristövastuulliset yritykset tekevät luontotyötä omalla kustannuksellaan, kun taas saastuttavat toimijat pääsevät helpommalla. Järjestelmän tulisi toimia päinvastoin: saastuttajat maksavat enemmän, vastuulliset saavat kilpailuetua.

Yritykset eivät kuitenkaan tee luontotyötänsä tyhjiössä. Siihen vaikuttavat merkittävästi ihmisten asenteet ja vaatimukset. Vaikka vastuu maapallon tulevaisuudesta ei kuulu yksin yksittäisille kuluttajille, on aktiivisen kansalaisuuden merkitys suuri sekä politiikassa että yritysmaailmassa.

Yritykset ja poliitikot eivät uskalla tehdä ekologisia arvoja painottavia päätöksiä ilman vahvaa kansalaistukea. Tavallinen kansalainen voi vaikuttaa vaatimalla ostamiltaan tuotteilta ja palveluilta luontovaikutusten huomioimista – palautetta antamalla, kulutusvalinnoillaan ja äänestämällä.

Planeetan pelastaminen ei ole yksin kenenkään vastuulla, mutta se on kaikkien yhteinen asia. Vastuunpakoilun sijaan on tärkeää kutsua yllättäviäkin tahoja mukaan rakentamaan kestävämpää tulevaisuutta. Vasta kun mukana olevien joukko on riittävän suuri, alkaa maailma toden teolla muuttua.

Artikkelin kirjoittaja Emma Kari on One Planet Oy:n toimitusjohtaja. Hän on toiminut aiemmin myös ympäristöministerinä.

Ei haittaa tammikuun pakkanen!
Pöllönkankaan koulun oppilaat
näyttävät liukulumikengillä mallia.

Vilma Nikkanen, Risto Saartoala ja Jussi Tomberg

REHTORIT, KIRJANPAINAJAT JA MAJAVAT

Kirjanpainajien jäljet näkyivät Evon vanhassa kuusikossa. Puiden rungot olivat harmaita ja hiljaisia, osa oli kaatunut maahan ja alkanut lahota. Metsä näytti siltä kuin siellä olisi käynyt trombi. Se, mikä näyttää silmiimme kaaokselta, voikin olla luonnon oma järjestys.

Komentosilta-verkoston rehtorit seisoivat myös Majavalammen reunalla katsomassa, miten yksi eläin oli muokannut kokonaisen maiseman. Majava voi kaataa vuodessa 1400 runkoa, ja kaikki millintarkasti haluamaansa suuntaan. Oli kunnioittavan hiljaista.

Rehtorien oma luontosuhde heijastuu koulutyöhön

Aloitimme rehtorien koulutuksen luonnon monimuotoisuudesta. Mitä elonkirjoja kunnioittava johtajuus voisi käytännössä tarkoittaa ja miten sitä voisi koulussa edistää? Kun luonnon monimuotoisuus tulee lähelle kaikin aistein, syntyy tunnetta ja keskusteluja.

Osa rehtoreista kertoi olevansa metsänomistajia ja pohti epävarmuuttaan siitä, mitä omalle metsälle

Mika Soramäki (oik.) kertoo majavan kaatavan isonkin haavan millintarkasti haluamaansa suuntaan. Perttu, Antti ja Jussi todistavat tapahtunutta.

pitäisi tehdä. Talous, monimuotoisuus, virkistyskäyttö ja tulevaisuus samassa kysymyksessä: miten tehdä ratkaisuja, joiden vaikutukset ulottuvat vuosikymmenten päähän? Ajattelenko taloutta vai hömötiäistä?

Kestävän tulevaisuuden johtaminen tarvitsee välillä puuta ja heinää. Biologinen kello tikittää, ja luontokadon pysäyttäminen on aikamme suurimpia haasteita. Muutos ei synny strategiapapereista, vaan siitä, miten ihmiset ja koulu hahmottavat oman ympäristösuhteensa.

Rehtorin oma luontosuhde heijastuu siihen, mitä koulussa pidetään tärkeänä, mille annetaan aikaa ja mitä kohti yhteisöä ohjataan. On vaikea puolustaa sellaista, jota ei tunne.

Koko koulun juttu

Pöllönkankaan koulu Oulussa menee kirjaimellisesti metsään. Luonto näkyy koulun arjessa ulkona oppimisena, pyöräilynä, metsävaelluskursseina, luontoliikuntana ja Vihreä lippu -toimintana.

Koulu on kestäväällä tasolla, ja tämän vuoden teemana on osuvasti luonnon monimuotoisuus. Pöllönkankaalla kestävyttä ei nähdä irrallisena teemana, vaan perinteisen kestävyysajattelun lisäksi osana hyvinvointia, liikkuvaa koulua, tunne- ja turvataitoja sekä yhteisöllisyyttä.

Rehtorin rooli on ratkaiseva. Parhaimmillaan rehtori määrittelee suunnan ja rakenteet sekä luo ilmapiiirin, jossa nämä asiat voivat juurtua. Kestävyystyössä koulu etsii edelleen seuraavaa askel-

taan, ja haluaisimme sen vielä vahvemmin koko koulun yhteiseksi jutuksi.

Tilannekuvaan perustuva toiveikkuus on meidän kasvattajien velvollisuus ja luonnon monimuotoisuuden vaaliminen kestävyyskasvatuksen kivijalka. Arvomaailmamme tukee vahvasti tätä ajatusta, ja uskomme sen vaikuttaneen toimintatapojen vakiintumiseen. Rehtori tarvitsee tuekseen innostuneen opettajakunnan, joka elää ja hengittää tätä samaa asiaa.

Tahtoa on, ohjausta tarvitaan!

Kouluilta puuttuu yhteinen kieli, rakenteet ja johtamisen työkalut kestävyys siirtymän toteuttamiseen. Asiat löytyvät opetussuunnitelmista, mutta jäävät helposti irrallisiksi, jos niitä ei kytketä johtamiseen ja koulun arjen valintoihin.

Rehtorit johtavat siirtymää maailmaan, jossa oppiminen, kasvatus ja hyvinvointi on rakennettava ekologisten reunaehtojen sisällä. Jos kestävyys nähdään aidosti koulun perustehtävää ohjaavana asiana, sen pitäisi näkyä nykyistä vahvemmin johtamisen rakenteissa, tavoitteissa, resursseissa, arvioinnissa ja yhteisessä suunnassa. Rehtorit tarvitsevat muutokseen paitsi tahtoa myös ohjaavan koulutuspoliittisen selkänojan.

Komentosilta on Oulun kaupungin koordinoima kestävä sivistyksen rehtoriverkosto, jossa rehtorit pysäytetään tarkastelemaan kestävyttä johtamisen näkökulmasta. Komentosilta-hanketta rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Verkosto koostuu 36 perusopetuksen ja lukion rehtorista. Tavoitteena on kestävä koulu ja sivistys. Lue lisää: www.ouka.fi/komentosilta

Artikkelin kirjoittajat: Vilma Nikkanen on Komentosillan purseri, opettajataustainen kestävyys hankkeiden asiantuntija. Risto Saartoala on Pöllönkankaan peruskoulun rehtori Oulusta, yksi Komentosilta-rehtoriverkoston kippareista. Jussi Tomberg on Komentosillan navigaattori, kestävyys asiantuntija sekä aina biologian ja maantieteen opettaja.

Heidi Heinonen

Luontotekoja nuorisokeskuksissa ja matkailupalveluissa

Vihreän lipun ohella FEE:llä (Foundation for Environmental Education) on myös muita kansainvälisiä ympäristökasvatusohjelmia. Niiden kohderyhmä ei rajoitu lapsiin ja nuoriin, ja oppimisympäristökin poikkeaa totutusta.

FEE Suomen omistama Going Green hallinnoi uimarannoille ja käyntisatamille suunnattua Blue Flag -ympäristömerkkiä sekä hotelli- ja matkailualan Green Key -vastuullisuussertifikaattia. Lisäksi Going Green on kehittänyt ohjelmalveluille suunnatun Green Activities -ohjelman. Kaikkien ohjelmien tavoitteena on ympäristövaikutusten vähentäminen, mutta myös luonnon monimuotoisuuden parantaminen erilaisin luontotoein.

Huolenpitoa Yyterin dyyneistä

Veden hyvän laadun ja turvallisuuden ohella Blue Flag -merkki edellyttää ympäristötietoisuutta lisäävää ohjelmatarjontaa. Yyterin uimarannalla herkäät dyynit ovat ympäristökasvatuksen keskiössä, ja niiden suojeleminen on olennainen osa rannan toimintaa.

Dyynejä ennallistetaan tuuliaidoin ja kasvattamalla dyyniympäristölle ominaista rantavehnnää. Näin pyritään säilyttämään dyynien muoto ja sito-

maan tuulen kuljettamaa hiekkaa. Dyyneillä kävely on kielletty ja estetty köysin.

Green Key -yritysten ympäristökasvatus tapahtuu henkilöstö-, asiakas- ja muun viestinnän avulla. Lisäksi viheralueita omaavia kohteita koskee pakollinen kriteeri: "Kohde toteuttaa alueellaan luonnon monimuotoisuutta edistäviä toimia".

Monimuotoisuutta edistäviä tekoja

Nuorisokeskus Piispalassa Kannonkoskella koko leirikeskuksen alue on luonnonvarainen. Kaatu- neet puut jätetään maastoon lahoamaan, pihalle on valittu pölyttäjystävällisiä kukkia, ja sieltä on poistettu haitallista vieraslajia, kurturuusua. Piispalasta löytyy hyönteishotelleja, ja usean rakennuksen ympäristön kunnostuksessa on käytetty kuntaa. Myös Hyvärilän nuorisokeskus Nurmek- sessä on perustanut luonnonkukkaniittyjä pölyt- täjien elinympäristöiksi.

Tuusulan Krapihovia ympäröi ”villi puutarha” lukuisine kasvilajeineen.

Vuokramökkejä ja kokouspalveluita Nuuksiossa tarjoava, vastuullisuudestaan moneen kertaan palkittu Hawkhill on ennallistanut omilla mailiaan sijaitsevan kuuden hehtaarin laajuisen Haukansuon kolme vuotta sitten. Hiilipörssin laskurin perusteella suo sitoo ennallistamisen myötä noin 10–15 tonnia hiilidioksidipäästöjä vuosittain, eli enemmän kuin Hawkhillin omat päästöt. Ennen ojitetun suon ravinteet päätyivät rehevöittämään ja tummentamaan lähivesistöjä, mutta ennallistamisen myötä valuma on saatu kuriin.

Tuusulan Krapihovin ”villissä puutarhassa” kasvaa omena- ja kirsikkapuiden lisäksi muun muassa punaherukkaa, karviaista ja ukkomansikkaa sekä leinikkejä, sinivuokkoja, valkovuokkoja, akileijoja ja lemmikkejä. Alue on Museoviraston määräyksestä säilytettävä ennallaan.

Viime vuonna Krapin puutarhan valtasivat tummat mehiläiset (*Apis mellifera mellifera*) Green Key

-lähettilään ehdotuksesta. Suomessa tumma mehiläinen miltei katosi 1960-luvulla, ja kanta on edelleen harvinainen.

Yritykset yhteistyössä asiakkaiden kanssa

Green Activities -yrityksiltä edellytetään, että ne ohjeistavat asiakkaitaan, miten luonnon monimuotoisuutta ylläpidetään ja suojellaan. Taiga Timesilla ympäristökasvatus on tarinallistettu osaksi luontoretkeä, ja patikoidessa luonnosta kerätään myös muiden jättämät roskat pois.

FEE:n ohjelmat tarjoavat erilaisia oppimisympäristöjä, mutta päämäärä on yhteinen: kasvattaa vastuullisempaa suhdetta ympäristöön ja antaa jokaiselle mahdollisuus olla osa ratkaisua.

Artikkelin kirjoittaja Heidi Heinonen on Going Green Oy:n toimitusjohtaja sekä Green Key ja Blue Flag -ohjelmajohtaja.

VÄLKE-VERKOSTON TEEMANA LUONTOTEOT

Välke-verkosto on Uudenmaan ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden edistämisyhmä, joka kokoaa yhteen toimijoita vahvistamaan kestävää tulevaisuutta kasvatuksen ja opetuksen keinoin. Verkosto tukee erityisesti kouluja, oppilaitoksia ja varhaiskasvatusta ympäristötietoisuuden lisäämisessä ja käytännön toimien edistämässä Uudellamaalla.

Vuosien 2026–2027 teemakseen Välke-verkosto on valinnut luontoteot. Luontoteko tarkoittaa tekoa, päätöstä tai toimintaa, joka ehkäisee luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä, pienentää ekologista jalanjälkeä tai edistää ekosysteemien palautumista.

Teeman kautta verkosto haluaa lisätä tietoisuutta luontotekojen merkityksestä, vahvistaa osaamista niiden toteuttamiseen sekä kannustaa konkreettisiin tekoihin kaikissa yhteisöissä – erityisesti kouluissa, oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa.

Välke-ryhmä tukee verkoston toimintaa tuottamalla uutiskirjeitä, järjestämällä tilaisuuksia ja jakamalla ajankohtaista tietoa. Vuodelle 2027 on suunnitteilla verkoston seminaari Luontokeskus Haltiaan, teemanaan luontoteot.

www.elinvoimakasus.fi/web/valke

Verkon esittelijä Helena Suomela toimii Kauniaisten kaupungilla ympäristöasiantuntijana.

KUNNIAMAININNAT

Vuoden 2025 ympäristökasvattaja on Tampereen luontokoulu Korento

Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi ry on myöntänyt Vuoden ympäristökasvattaja -tunnustuksen Tampereen luontokoulu Korentolle. Korennon toiminta perustuu kokemukselliseen, tutkivaan ja monialaiseen oppimiseen ainutlaatuisessa luonto-oppimisympäristössä. Lue lisää täältä:

<https://feesuomi.fi/vuoden-ymparistokasvattaja-2025-on-tampereen-luontokoulu-korento/>

Kauniaisten koulujen luontotekopäivälle kunniamaininta

Kauniaisten kaupungin GreenGrani-malli on saanut kunniamaininnan Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton Vuoden luontoteko -kilpailussa. Malliin kuuluu luontotekopäivä, jolloin kaikki koululaiset tekevät jonkin luontoteon. Kaupunki tarjoaa tarvittavat materiaalit ja työvälineet. Vinkkejä koulujen luontotekopäivän viettämiseen löytyy täältä:

<https://hiilineutraaligrani.fi/>

Pinja Sipari

Tiedeperustainen sukellus ympäristökasvatuksen menetelmiin

Moni meistä allekirjoittaa mielellään ympäristökasvatuksen ylevät tavoitteet. Hiukan toinen asia onkin sitten se, millä keinoilla näihin tavoitteisiin päästään esimerkiksi koulun kiireisessä arjessa. Ratkaisuja tähän etsitään **Essi Aarnio-Linnanvuoren** keväällä 2026 ilmestyneessä teoksessa, jonka teemana ovat ympäristökasvatuksen moninaiset menetelmät ja niiden tutkimuksellinen perusta.

Helppolukuinen teos tukee jokaisen ympäristökasvattajan työtä. Siinä missä aloittelija saa teoksen avulla monipuolisen käsityksen ympäristökasvatuksen menetelmistä, voi konkari käyttää teosta käsikirjana, josta erilaisiin menetelmiin liittyvä tutkimustieto ja muut keskeiset näkökulmat löytyvät helposti yhdestä paikasta. Teos palvelee kaikenikäisten lasten, nuorten ja aikuisten kanssa toimivia kasvattajia.

Mukana kymmeniä menetelmiä

Rajauksia on tietenkin pitänyt tehdä, mutta teokseen on silti saatu mahtumaan mukaan kymmeniä menetelmiä, joiden avulla kestävämpää maailmaa rakennetaan hyvin monenlaisilla tavoilla. Teoksessa käsitellään niin luonnon havainnointia, kansalais-tiedettä, maataidetta, kamerakynäpedagogiikkaa ja arvokeskusteluja kuin tunne- ja tulevaisuustaitoja-kin. Kunkin menetelmän osalta pohditaan, miksi esiteltyä menetelmää kannattaisi käyttää, mitä sii-

Essi
Aarnio-
Linnanvuori

Jonne Renvall / Tampereen yliopisto

tä tiedetään tutkimuksen näkökulmasta ja miten sitä voisi soveltaa käytäntöön.

Jokaisesta menetelmästä voisi kirjoittaa ihan omankin tietokirjan, joten täydellistä käsitystä menetelmistä ei tämän teoksen avulla saa. Siitä huolimatta tiiviistä teoksesta löytyy tärkeimmän tutkimustiedon lisäksi myös valmiita ohjeita ja käytännönläheisiä esimerkkejä siitä, miten menetelmiä voidaan hyödyntää erilaisten ryhmien kanssa.

Jo kirjan ensimmäisiä sivuja lukiessani tiesin, että tämän teoksen äärelle tulen palaamaan vuosien saatossa uudestaan ja uudestaan.

Essi Aarnio-
Linnanvuori (2026).
Ympäristökasvatuksen
menetelmäkirja.
Santalampi-kustannus.

LUONTOTEOT TUTUIKSI

– Tietoa ja toimintaa kaikenikäisille

Luontoteko voi olla käsillä tehty käytännön työ, oma arjen valinta, sanoja luonnon puolesta tai vaikkapa havainnon jakaminen tutkijoille. MAPPA.fi-palvelusta löytyy runsaasti luontotekoihin rohkaisevia vinkkejä.

VARHAISKASVATUS

Leikitään niittyä

Toteuttakaa tai askarrelkaa oma pieni niittylaikku pihalle tai ikkunalaudalle. Pienenkin niityn lajirikkaus voi olla monikymmenkertainen tavalliseen nurmikkoon verrattuna. Seuratkaa ja pohtikaa yhdessä, houkutteleeko kukkiva laikku paikalle myös pölyttäjiä.

Hae MAPPAsta hakusanalla:
Niittyaskartelu.

Hyönteishotellin rakentajat

Rakentakaa yhdessä pieni hyönteishotelli ruo'oista tai puunpaloista. Ohje on niin selkeä, että aikuinen ja lapsi onnistuvat siinä mainiosti yhdessä. Ripustakaa hotelli aurinkoiseen paikkaan ja jutelkaa, ketkä ötökät siellä voisivat asua ja talvehtia.

Hae MAPPAsta hakusanoilla:
Mitä puuhailla puutarhassa,
Hyönteishotellien rakennusohje,
Pelasta pörriäinen.

PERUSOPETUS

Koulun pihan tutkimusretki

Pölyttäjäretkikone näyttää, mitä kimalaisia ja perhosia juuri nyt kannattaa etsiä omalla paikkakunnalla. Kirjatkaa löydöt 100 lajia -haasteeseen, jossa tavoitteena on löytää sata eri lajia kouluvuoden aikana. Pölyttäjien lisäksi havainnoidaan monia muitakin lajiryhmiä, ja sata lajia karttuu yllättävän nopeasti! Voiko koulun pihalla tehdä jonkin monimuotoisuusteon, joka parantaisi sen viihtyisyyttä pölyttäjien näkökulmasta?

Hae MAPPasta hakusanoilla: Pölyttäjät viestintuojina, 100 lajia, Niittyhaaste, Kouluniittyopas.

TOINEN ASTE JA AIKUISET

Kansalaistiedettä rannalla

Tutkikaa rantahiekasta pieniä roskia tai havainnoikaa veden laatua, ja raportoikaa tulokset Suomen ympäristökeskuksen tutkimuskäyttöön. Mukana on ohjevideo ja tunnistusopas. Havainnoista koostetaan valtakunnallinen arvio Suomen rantojen pienroskista.

Hae MAPPasta hakusanalla: Kansalaistiedettä rannalla.

Pelasta pallo -pakopeli

Kahdeksan rastia johdattaa kestävyysosaamisen neljään ulottuvuuteen: sitoutumiseen, yhteyksiin, muutokseen ja toteutukseen. Joka rastilla ratkotaan yksi yksilön ja yksi yhteisön tehtävä. Peli pohjautuu Kestävyiden tiekarttaan ja sopii lukioon ja aikuisryhmille.

Hae MAPPasta hakusanalla: Pelasta pallo.

Lisää hyviä MAPPA-vinkkejä ja hakusanoja löytyy Ympäristökasvatus-verkkolehdestä:
www.ymparistokasvatus.fi

Materiaalien esittelijä Maija Ihantola on MAPPA.fi-palvelun ylläpitäjä.

Kestävä koulu

Ympäristökasvatuksen
valtakunnallinen ohjelma

Suomi tarvitsee kestävyysmurroksen.
Kestävä koulu tekee siitä totta.

Kestävä tulevaisuus rakennetaan tänään. Sen toteutuminen edellyttää valtakunnallista Kestävä koulu -ohjelmaa, joka tuo ympäristökasvatukseen pitkäjänteistä poliittista ohjausta, riittävät resurssit ja tukea koko oppimisyhteisön kestävyysmurrokseen.

Tutustu ohjelmaesitykseen
feesuomi.fi/kestavakoulu

ILO OLLA MUKANA! LASTEN YHDENVERTAISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO
SMÅBARNSPÄDAGOGIKENS LÄRAREFÖRBUND

Miten Kenian alkuperäiskansat "kesyttävät" villimehiläisparvia hunajantuotantoa varten?

Miksi Euroopasta viedään täällä kiellettyjä torjunta-aineita globaalin etelän maihin?

Mistä pölyttäjäkato johtuu ja mitä voimme itse tehdä pölyttäjien suojelemiseksi?

Etelän ympäristönpuolustajien työtä tukeva Siemenpuu-säätiö on koonnut tuoreeseen *Mehiläispesän henki* -julkaisuun tietoa Kenian alkuperäiskansojen hunajakulttuurista, mehiläishoitotapojen eroista, myrkkykauppiaiden mahdollista sekä pölyttäjien merkityksestä ja suojelusta.

Värikkäästi kuvitettu ja helposti luettavaksi taitettu julkaisu on vapaasti käytettävissä kouluopetuksessa tai pölyttäjäteemaan liittyvänä lukemistona. Julkaisussa on aihepiiriin liittyvä lähdeluettelo.

Katso myös *Mehiläisten maa* -animaatio Kenian tharaka-kansan toimista kulttuurinsa ja mehiläistensä suojelemiseksi.

Mehiläispesän henki

Lue erilliset artikkelit lähdelinkkeineen tai lataa pdf-julkaisu Siemenpuun verkkosivuilta siemenpuu.org. Mehiläispesän henki löytyy myös tästä QR-koodista:

Painettua julkaisua voi tilata ilmaiseksi osoitteesta info@siemenpuu.org. Siemenpuusta saa tarvittaessa myös Kenian villimehiläishoitoon liittyviä valokuvia ja videoklippejä.

SIEMENPUU

siemenpuu.org

Ympäristökoulu

Polku

Kasvun piha - maksuton verkkomateriaali

Pihalla kasvaa kaikki

Pihojen monimuotoistamista tukeva materiaali on suunniteltu etenkin varhaiskasvatuksen tueksi, mutta sopii kaikille lasten kanssa työskenteleville

Julkaistu osana Multaiset ja terveet mukulat -hanketta

Luontokosketus vahvistaa vastustuskykyä

- Käytännönläheisiä opetusmateriaaleja
- Innostavia koulu- ja päiväkotivierailuja

Paljon tekemistä koko kasvukauden ajaksi

- Tarinoita
- Askarteluideoita
- Leikkejä ja lauluja
- Värityskuvia

LINTUTIETOA KELTANOKILLE

Ota käyttöön laadukas
ja maksuton tarjontamme
opetuksen tueksi.

LINTUVISA

Tunnista lintuja ympäri vuoden!

1.–3. lk, 4.–6. lk, 7.–9. lk ja avoin sarja
Materiaaliemme avulla voit opettaa
lintujen tunnistusta milloin vain. Voit
myös järjestää Lintuvisan, jossa
kilpaillaan luokan (tai koulun) parhaan
lintutuntijan tittelistä. Meiltä saat
innostavaa materiaalia ja pienet
palkinnot kaikille.

www.birdlife.fi/lintuvisa

Kuva: Petri Kuhno

Kuva: Pinja Sarkkinen

PIHABONGAUS

Pihabongauksen koululaisviikko 25.–29.1.2027

Esikoulu, peruskoulu, lukio

Osallistu Pihabongaukseen ryhmäsi kanssa.
Tutustukaa talvilintuihin monipuolisten
materiaalien avulla ja lähtekää pihalle
tarkkailemaan!

www.birdlife.fi/koulupihabongaus

LASTEN LINTUVIIKKO

Vakoile lintujen kevätpuuhiä 17.–23.5.2027

Päiväkoti, esikoulu, alakoulu, ilta- ja iltapäivätoiminta
Vie lapset tarkkailemaan lintujen käyttäytymistä ja
etsimään helppoja merkkejä pesinnästä ilman
lajintunnistusta. Tarjoamme tueksi hauskaa materiaalia
ja hienoja arvontapalkintoja.

www.birdlife.fi/lintuviikko

Kuva: Inka Plit

HAVAINNOI LÄHILUONTOA

Kirjaa ylös / apunasi:
iNaturalist
Muuttolintujen kevät
Järvi-meriwiki
Laji.fi

**Omat
havainnot
tutkijoille**

LUONTORETKIKONE TUO TIETOA

Hae oman alueesi laji-
sto tänään! Opi lajien
yhteyksistä toisiinsa
ja ympäristö-
muutoksiin.

**Tutkimus-
tieto
oppilaille**

MITÄ SUOMEN LUONNOLLE KUULUU?

Pysähtyykö luontokato?
Luonnontila.fi
kokoo tiedon luonnon
monimuotoisuuden
tilasta.

Digitaalinen LUONTO-OBSERVATORIO

Tarkkaile ja tunne luontososi!

Luonto-observatorio

mappa.fi/luonto-observatorio

Katso ohjeet, miten käyttää palvelua opetuksessa.

Osallistu kansalaistieteeseen, opi tuntemaan alueesi lajistoa ja tutustu elinympäristöjen muutoksiin.

Luontokadon pysäyttämiseen tarvitaan kansalaisia, joilla on kyky toimia luonnon hyväksi omassa elinympäristössään (Suomen Luontopaneeli 2024).

Yhteistyössä: Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto (LYKE), Suomen ympäristökeskus, Suomen lajitietokeskus, Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus, Tringa ry, Hangon lintuasema, Jyväskylän yliopiston Digitaalinen kansalaistiedeokeskus ja Luonnontila.fi-palvelu

Rahoittajina: Wihurin säätiö, Suomen kulttuurirahasto ja Ympäristöministeriö

YMPÄRISTÖ-
KASVATUS

KAIKKI LUONNON PUOLESTA

– Varaa luokallesi maksuton
WWF-kouluvierailu

© HETA NÄÄS / WWF

Jo yli 200 000 suomalaista lasta ja nuorta on oppinut luonnosta ja sen suojelusta WWF:n kouluvierailulla. Juuri nyt on käynnissä luontotekoihin innostava alakoulujen WWF-Koulukiertue, vielä ehdit varata luokallesi vierailun syyslukukaudelle!

wwf.fi/Kouluvierailu

WWF-Tempaus
2026–2027

KOKO KOULUN WWF-TEMPAUS

Alakoulun teemapäivässä opitaan luonnon monimuotoisuudesta ja kerätään varoja WWF:n pitkäjänteiseen luonnonsuojelutyöhön. Ilmoittaudu nyt ja saat kaikki mieleenpainuvan WWF-Tempauksen järjestämiseen tarvittavat materiaalit maksutta!

wwf.fi/Tempaus

© LAURAKARLIN / WWF

KOHTI KESTÄVÄÄ OSAAMISTA

Opiskele ympäristökasvatuksen asiantuntijaksi Syklissä

Kaipaatko työkaluja vaikuttavaan ympäristö- ja kestävyyskasvatukseen? Etsitkö tukea organisaatiosi kestävyystyöhön? Haluatko kehittyä ympäristökasvattajana ja vahvistaa verkostojasi? Löydä kestävää osaamista Syklistä!

Opiskele ympäristökasvatuksen asiantuntijaksi ja suorita tutkinto, jolla on merkitystä

Syvennä osaamistasi ympäristökasvatuksesta ja hae mukaan syksyllä 2026 alkaviin koulutusohjelmiin. Voit osallistua lähikoulutukseen Helsingissä tai Tampereella tai suorittaa koulutuksen kokonaan verkossa paikkakunnasta riippumatta. Myös vuoden 2027 koulutukset julkaistaan pian.

Sykli kouluttaa myös teidän paikkakunnallanne

Tilaa innostava ja toiminnallinen työpaja ulkona oppimisen, kestävän kehityksen tai luonnon hyvinvointivaikutusten teemoista. Työpajat tarjoavat henkilöstölle uusia oivalluksia, käytännön menetelmiä ja konkreettisia työkaluja opetuksen ja kasvatuksen arkeen. Sisällöt ja toteutus räätälöidään tilaajan tarpeisiin.

Löydä sinulle sopiva koulutus kattavasta valikoimastamme

Löydät koulutuskalenteristamme ajankohtaiset lyhytkoulutukset ympäristöalan eri teemoista — myös laajentuneen valikoiman luonnon monimuotoisuuteen liittyviä koulutuksia.

Seuraa somessa

@ymke_sykli
@sykli-suomi

Tilaa uutiskirje

uutiskirje.sykli.fi

 SYKLI
www.sykli.fi

Kestävä kehitys eri oppiaineissa – tehtäväpaketit laajenevat

Kestävä kehityksen ytimeen päästään, kun aiheeseen paneudutaan eri oppiaineiden opetuksessa kunkin oppiaineen keskeisten käsitteiden ja työtapojen kautta.

Olemme nyt toteuttamassa kestävän kehityksen tehtäväpaketit kaikille koulun oppiaineille yläkouluun ja lukioon!

Valmiina ovat jo seuraavien aineiden paketit:

- biologia • elämänskatsomustieto • fysiikka
- kemia • kotitalous • kuvataide • käsityö
- maantiede • terveystieto • uskonto
- yhteiskuntaoppi • äidinkieli ja kirjallisuus

Syksyn 2026 aikana valmistuvat seuraavat paketit:

- matematiikka • musiikki • opinto-ohjaus
- historia • liikunta • psykologia • filosofia
- kielet

Materiaalien avulla jokaisen opettajan on helppoa tuoda kestävän kehityksen teemat osaksi omaa opetustaan. Tutustu materiaaleihin: toivoajatoimintaa.fi/oppiaineet

Biologian ja maantieteen opettajien liitto ja Liikunnan ja terveystiedon opettajien liitto toteuttavat materiaalit yhteistyössä eri oppiaineiden kehittäjäopettajien kanssa. Hanke on Euroopan Unionin osarahoittama.

GAME OVER? SUN SIIRTO

Pelillinen näyttely
köyhtyvän luonnon puolesta

9.5.2026 - 4.4.2027

Euroopan unionin
osarahoittama

HALTIA

NUUKSIONTIE 84, ESPOO

haltia.com

Oppia ja oivalluksia eläinten saarella!

Koulupäivä Korkeasaarella on täynnä oppimista, hauskoja oivalluksia ja yhteisiä muistoja. Lähde ryhmän kanssa omatoimiselle retkelle tai varaa opastus.

Hinnat ennakoon sovituille kouluryhmille alk. 0 € (loka-huhtikuu).

Lisätiedot ja varaukset:
korkeasaari.fi/kouluryhmat

Korkeasaari
ZOO

Ympäristökasvatus-lehti verkossa

Tiesitkö, että *Ympäristökasvatus* ilmestyy painettavan vuosijulkaisun lisäksi myös verkkolehtenä? Lue verkossa vaikkapa tutkimusuutinen, case story ja muita inspiroivia juttuja ympäristökasvatuksesta ja kestävyysosaamisesta Suomessa ja maailmalla. Myös Ympäristökasvatus-lehden teemanumeron juttuja julkaistaan verkkolehdessä.

Liity vapaaehtoisten avustajien joukkoon ja ehdota juttua: toimitus@ymparistokasvatus.fi

<https://feesuomi.fi/verkkolehti/>

Ympäristökasvatusjärjestö **FEE Suomi**

Ympäristökasvatuksella kohti kestävää tulevaisuutta

FEE Suomi on edistänyt suomalaista ympäristökasvatusta jo yli kolme vuosikymmentä. Vaikutamme päättäjiin, järjestämme koulutuksia, viestimme alan ajankohtaisista asioista ja koordinoimme Vihreä lippu -ohjelmaa. Omistamamme yhteiskunnallinen yritys Going Green Oy koordinoi matkailualan Green Key-, Blue Flag- ja Green Activities -ympäristöohjelmia.

***Tue ympäristökasvatusta liittymällä
jäseneksi tai lahjoittamalla!***

feesuomi.fi

Joko teillä liehuu Vihreä lippu?

Vihreä lippu on Suomen suurin kestävän kehityksen ohjelma ja ympäristösertifikaatti kasvatusalalle.

vihrealippu.fi
gronflagg.fi

Miksi lähteä mukaan?

- 1. Kestävän elämäntavan taitojen oppiminen** innostavasti, osallistavasti ja toiminnallisesti.
- 2. Kattavat materiaalit** tukevat kasvatuksen ja opetuksen tavoitteiden toteutumista.
- 3. Tavoitteellista ympäristökasvatustyötä** yhteisön kestävän toimintakulttuurin rakentamiseksi.